

Демченко Н.Д.
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
м. Харків, Україна
e-mail: kolovorotnaya@ukr.net

Риторична компетентність як складник мовної підготовки студентів педагогічних закладів вищої освіти

Інтеграція України у європейську спільноту, підвищення ролі ефективної комунікації зумовлюють запит суспільства на теоретичні знання і практичні навички спілкування, дотримання правила поведінки, мистецтво ведення діалогу, адже це є запорукою успіху у всіх видах життєдіяльності людини.

Потреби суспільства визначають якісно новий зміст, мету освіти й необхідність досконалого володіння українською мовою як важливим компонентом професійної підготовки фахівців різного профілю. Орієнтація вищої освіти на всебічний розвиток мовної особистості студентів, зміцнення їхніх мовленнєвих навичок і вдосконалення умінь правильно й виразно передавати свої думки, посилення зв'язку змісту навчання студентів із їхньою майбутньою професійною діяльністю є тим фундаментом, на якому має ґрунтуватися весь навчальний процес із будь-якого фаху.

Проблемі формування професійного переконливого мовлення у сучасній науковій царині присвячено ряд досліджень, серед яких провідне місце займають праці Н. Бабич, О. Волкової, М. Вашуленка, І. Зязюна, Л. Мацько, М. Пентилюк, В. Русанівського, Г. Сагач, Л. Струганець, С. Єрмоленко та ін.

Необхідно визнати, що в сучасному українському суспільстві тільки починає формуватися традиція й техніка всебічного демократичного публічного обговорення проблем, що мають громадський інтерес у колективах, дискусійних клубах, навчальних закладах і загалом на рівні пересічних громадян.

Одним із важливих напрямів реформування змісту освіти є впровадження компетентнісного підходу, що переміщує акценти з процесу накопичення знань, умінь та навичок в площину формування здатності практично діяти й застосовувати набуті знання й досвід в реальному житті.

Згідно з сучасними вимогами до освіти неможливо формувати професійну компетентність без розвитку риторичних знань, умінь і навичок студента, а особливо майбутнього педагога.

Метою статті є обумовити важливість риторичної компетентності у мовній підготовці майбутніх вчителів.

У вищій школі постійно зростає роль гуманітарних предметів: української мови, риторики, історії, іноземної мови у професійній підготовці вчителя з метою формування і розвитку риторичної компетентності як необхідного складника сутності професійного становлення і розвитку індивіда.

Відповідно до цього підвищуються вимоги до формування риторичних умінь студентів під час вивчення курсу української мови за професійним спрямуванням у вищих навчальних закладах. Утім формування українськомовної риторичної компетентності майбутніх вчителів є суспільною вимогою, пов'язаною з підвищенням ефективності й результативності навчання української мови за фахом студентів, поліпшенням якості професійної освіти, забезпеченням повноцінного функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя [1, с. 45].

Погоджуємося з думкою багатьох учених, педагогів та інших фахівців, що сьогодні виникла гостра потреба у формуванні риторичної культури людини, яка має якісне мовлення, здатна самостійно мислити, переконувати словом. Як вважає Г. Сагач, метою сучасної інтелігентної людини є осмислення риторичної скарбниці людства й рідного народу щодо власних можливостей, конкретної ситуації спілкування, вироблення свого оригінального стилю, розширення інтелектуально-духовних обріїв у контексті світової культури [3, с. 19].

Ураховуючи, що вчитель – це професійний оратор, бо він завжди звертається до своїх учнів з промовою, тому в процесі навчання майбутнього педагога треба звертати увагу на дидактичний матеріал занять. Він має бути дібраний таким чином, щоб можна було акцентувати студентів на тих думках і почуттях, які формують патріотизм. Прищеплювати культуру усного спілкування, етичні засади комунікації, дотримання норм спілкування – основне завдання викладачів-словесників педагогічних навчальних закладів. Практика доводить, що варто звертати увагу саме на проблему комунікації студентів, розвиваючи їх уміння монологічного та діалогічного спілкування, бо, на жаль, іноді студент уміє грамотно писати, знає правила, але у процесі комунікації виникають проблеми: невміння побудувати зв'язний текст, довести власну думку, навести аргументацію на підтвердження цієї думки, припущення логічних помилок, вживання слів-паразитів та звуків-заповнювачів пауз, відсутність невербального складника комунікації.

Потреба в формуванні та розвитку риторичної компетентності майбутніх вчителів є настільки очевидною, що видається цілком закономірним уведення до освітнього процесу педагогічних закладів вищої освіти дисципліни «Риторика», що дасть змогу навчити студентів мистецтву красномовства. Під час вивчення дисципліни «Риторика», що складається з лекційних та практичних занять, студенти на лекціях матимуть змогу вивчити історію риторики, усвідомити багатство риторичної спадщини України, що сприятиме національно-патріотичному вихованню та розвитку почуття гордості за приналежність до українського народу. На практичних здобудуть уміння впливати на думки своїх майбутніх учнів, навчатися правилам побудови та структури публічних виступів, аргументуванню, невербальній комунікації, мистецтву спілкування у професійній діяльності, подоланню комунікативних бар'єрів та страхів публічних виступів, вивчать прийоми боротьби з хвилюванням, види невербальних сигналів та засобів підсилення комунікативної позиції, прийоми залучення уваги аудиторії та здобудуть уміння виступати перед різною аудиторією. Зміст програми передбачає оволодіння студентами риторичними вміннями, практичним досвідом красномовства в різних професійно-педагогічних ситуаціях. Окрім лекційних та практичних занять важливе місце займає самостійна робота та індивідуальні дослідницькі завдання студентів, метою яких є поглиблення знань та безпосередньо можливість їх практично застосувати під час створення проекту, презентації, укладання тематичного словника, організації та проведення фестивалю риторики тощо.

На думку О. Кучерук для забезпечення належного рівня риторичної підготовки майбутніх вчителів доцільно використовувати різні підходи до організації навчання, зокрема комунікативно-ситуативний, власне риторичний, когнітивно-герменевтичний, системно-синергетичний, частково-пошуковий, дослідницький, креативний [2, с. 52].

Також обов'язковим компонентом вивчення риторики є демонстрування зразкових публічних виступів різного спрямування, щоб студенти відчули красу українського слова, мали бажання доторкнутися та з'ясувати таємниці джерел українського красномовства. На заняття з дисципліни варто запрошувати відомих чи невідомих ораторів сучасності, бо надзвичайно важливим є слухання студентами так званого «живого» мовлення, а також сприймання виступів, записаних на електронних носіях.

Отже, наголошуємо на необхідності формувати риторичну компетентність у студентів педагогічних закладів вищої освіти, адже майбутній педагог сам має бути риторичної особистістю, відповідати риторичному ідеалові, бо лише особистість може виховати особистість, щоб уникнути комунікативних бар'єрів у майбутнього молодого покоління, варто вже сьогодні приділяти більшу увагу мовній підготовці студентів-педагогів. Сформована риторична компетентність дає змогу впевнено почувати себе у будь-якій ситуації комунікації, чітко й грамотно висловлювати думку, уміло використовувати жанрове багатство мови, доцільно наводити аргументи, володіти аудиторією, переконувати, толерантно відстоювати власну позицію, використовувати невербальні засоби комунікації та мати власний мовленнєвий імідж.

Література:

1. Дроздова І. П. Формування українськомовної риторичної компетентності майбутніх викладачів нефілологічних дисциплін / І. П. Дроздова // Актуальні проблеми формування риторичної особистості вчителя в україномовному просторі: збірник наукових праць (за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції 23 квітня 2015 р.) / За ред. проф. К. Я. Климової. – Житомир : Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – С.43-49.
2. Кучерук О. А. Розвиток риторичної компетентності студентів-філологів у процесі риторичної освіти / О. А. Кучерук // Актуальні проблеми формування риторичної особистості вчителя в україномовному просторі: збірник наукових праць (за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції 23 квітня 2015 р.) / За ред. проф. К. Я. Климової. – Житомир : Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – С.50-54.
3. Сагач Г. М. Риторика / Г. М. Сагач. – К. : Ін Юре, 2000. – 567с.